

373.5.091(082)

С 91

НИВА ЗНАНЬ

ІНФОРМАЦІЙНО-
ПЕДАГОГІЧНИЙ
АЛЬМАНАХ

СУЧАСНА ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА
ТА ШЛЯХИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЇЇ ПРОБЛЕМ

ЛІТЕРАТУРА

1. Запрудський Н.І., Ткаченко М.Ф. Ще одна форма контролю знань // Фізика в школі, 1985. — № 1.
2. Контроль знань учасників по фізиці / Под ред. В.Г.Разумовського и Р.Ф.Кривошаповой. — М.: Просвещение, 1982.
3. Ланина И.Я. Формирование познавательных интересов учащихся на уроках физики. — М.: Просвещение, 1985.
4. Методика обучения физике в школах СССР и ГДР / Под ред. В.Г.Разумовського, В.Г.Зубова, М.Воншмона, К.Либера. — М.: — Берлин: Просвещение, ФОЛЬ УНУ виссен, 1978.
5. Оноприенко О.В. Проверка и учет знань учащихся по физике в средней школе. — Л.: ЛГПИ им.А.И.Герцена, 1974.
6. Підласий І.П. Як підготувати ефективний урок. — К.: Рад. школа, 1989.
7. Современный урок физики в средней школе / Под ред. В.Г.Разумовського. — М.: Просвещение, 1983.
8. Сухомлинский В.А. Сто советов учителю. — Ижевск: Удмуртия, 1981.
9. Теплицкий И.А. Расширение дидактических возможностей физического диктанта // Фізика в школі, 1985. — № 2.
10. Совершенствование содержания обучения в школе / Под ред. В.Г.Зубова, В.Г.Разумовського, Л.С.Хижняковой. — М.: Педагогика, 1978.

Л.Д. СУШЕНЦЕВА

НОВІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

В умовах перебудови сучасної школи посилилась увага до розвитку творчого потенціалу особистості школяра, демократизації педагогічного процесу, відродження національної школи.

Вирішальним фактором успішного вирішення цих проблем стає професійна майстерність педагога, його любов до дітей і до своєї праці.

Аксіоматичним залишається положення: зростання професійної кваліфікації педагогів залежить від стану методичної роботи у навчальному закладі. Але сьогодні методичної допомоги потребують не тільки молоді спеціалісти — випускники педагогічних вузів, але й досить досвідчені вчителі.

Перебудова сучасної загальноосвітньої школи на засадах її диференціації, гуманізації, гуманітаризації, запровадження нових технологій

навчання і виховання, нових видів навчання і таке інше, тобто в умовах перебудови шкільної освіти в Україні виникла необхідність допомогти вчителю оволодіти новаторськими методами та прийомами роботи, відмовитись від сформованих стереотипів дій в навчально-виховному процесі.

Велика надія покладається на методичну службу школи, яка повинна бути центром удосконалення фахового рівня вчителів і їх професійної майстерності.

Ці завдання можна вирішити в процесі цілеспрямованої методичної роботи в школі (районі, місті, області). Мета полягає у тому, щоб робота з підвищення фахового рівня вчителів набула системного характеру. Свого часу на необхідність вирішення цієї проблеми наголошували І.Ф.Жирносок, Ю.О.Зайцев, О.І.Зевіна, В.І.Маслов, О.П.Ситник та ін.

У 70-80-ті роки учені і практики ведуть пошук шляхів удосконалення методичної роботи у загальноосвітній та професійній школах (С.Я.Березняк, Ю.С.Кобзар, В.С.Пікельна та ін.)

Результати проведеного серед учителів анкетування показали, що педагоги визначають результативність сучасної методичної роботи як неефективну.

Перебудова школи начебто "забула" про систему методичної роботи, її специфіку в сучасних умовах.

Водночас необхідно відзначити, що досить повільно змінюється зміст методичної роботи, вивчаються інновації, удосконалюється досвід педагогічних колективів, що працюють у нових типах шкіл.

Складні соціально-економічні умови в суспільстві не стимулюють активність педагогів, не відкривають перспективи соціального і духовного збагачення. Усунення існуючих недоліків потребують пошуків нових підходів до організації системи методичної роботи.

Багато молодих керівників шкіл слабо уявляють умови успішного запровадження систем.

Як відомо, педагогічні системи розвиваються за певними закономірностями: мета, напрямки її розвитку визначаються потребами суспільства; елементи, що складають систему, весь час знаходяться в безперервному зв'язку так, що посилення чи послаблення одного з них помітно впливає на стан всієї системи; об'єктивні та суб'єктивні фактори також впливають на функціонування системи.

Разом з цим доведено, що результативність методичної роботи зростає у багато разів, якщо вона забезпечує формування у вчителів потреб у творчому професійному самовихованні. До основи методичної роботи повинна бути покладена довгострокова програма, яка об'єднує у собі основні напрямки

розвитку здібностей вчителя, без яких неможлива його активна творча діяльність.

Виходячи з основної мети методичної роботи, можна сформулювати ряд принципів її організації:

- врахування потреб народної освіти;
- врахування та задоволення запитів щодо науково-методичної допомоги їм;
- розподіл функцій в методичній роботі відповідно рівнів (школа, райвно, інститут післядипломної освіти).

Досліджуючи проблеми творчого росту педагогів в умовах шкільної практики, Р.Х.Шакуров також з жалем відзначає низьку результативність методичної роботи щодо стимулювання творчої активності вчителів-практиків. “Особливо впадає в очі, — пише Шакуров, — слабка віддача методичної роботи: за своїм значенням вона може бути зарахованою до “аутсайдерів” (5). Причина такого становища, вважає він, в тому, що методична робота не враховує індивідуальності вчителя.

Підвищення результативності методичної роботи Р.Х.Шакуров вбачає в індивідуалізації її змісту та форм.

Надзвичайно важливим і складним елементом в системі методичної роботи є її зміст. Це тому, що методисти, керівники шкіл недостатньо володіють сучасними знаннями про зміст освіти в школі, структуру предметних знань, основні компоненти змісту освіти і таке інше.

Виходячи з потреб школи, результатів аналізу утруднень у роботі вчителів, спираючись на сучасні наукові знання, пропонуємо теми та розділи, які, на нашу думку, необхідно сьогодні включити у зміст колективних методичних занять з вчителями та зміст самоосвіти: підвищення духовної культури вчителя, поглиблення філософських знань; засвоєння сучасних знань про людину; оновлення знань про зміст освіти на теоретичному рівні та структуру знань і вмінь школярів з кожного предмета; засвоєння сучасної теорії та методики навчальної діяльності.

Організацію методичної роботи доцільно сполучати з різноманітними її формами: індивідуальну, групову та колективну, оскільки досвід довів їх ефективність. Власне, у такому поєднанні і відбувається педагогічна діяльність. Головна причина низької ефективності методичної роботи полягає, на нашу думку, у недооцінці особистісного підходу в реалізації її різних форм та методів.

Вивчення змістовної сторони методичної роботи дає можливість говорити про те, що виховні можливості її багато у чому визначаються не стільки методами та формами, скільки спрямованістю на особистість учителя.

Аналіз стану методичної роботи у різних школах Дніпропетровської області показав, що в них використовуються загальновідомі форми методичної роботи (педради, теоретичні семінари, методичні об'єднання, відкриті заняття, відвідування та аналіз уроків групи вчителів з методичних проблем та ін.)

Надається увага розробці конспектів та позакласних заходів, творчим звітам педагогів, обговоренню рефератів про досвід роботи вчителів, рецензії на науково-педагогічну та методичну літературу.

Але поряд з цими "стандартними" формами методичної роботи (на прикладі Донецької області) виникла потреба в організації міжшкільних об'єднань учителів-предметників навколо методично грамотних, досвідчених учителів. Діяльність таких об'єднань дала змогу підготувати в районі (місті) учителів-методистів, спроможних і бажаючих вести методичну роботу з іншими учителями; створити в школах необхідні умови для успішної роботи учителя-методиста; надати науково-методичну допомогу керівникам методичних об'єднань; перетворити методиста в надійного помічника вчителя. (Змінити ставлення вчителя до методиста).

Значно змінилися і форми занять. Поряд із співбесідами, дискусіями в практику роботи запроваджено метод колективної пізнавальної діяльності — "мозкова атака", "аукціон ідей", тощо (школа-гімназія № 66, м. Дніпропетровська) та ін.

Об'єктивною оцінкою методичної роботи може стати самооцінка, самодіагностика своєї роботи кожним вчителем на основі розроблених характеристик та атестації вчителів на діагностичних засадах.

В основу цієї системи повинно бути покладено індивідуалізовану, адресну допомогу кожному вчителю з боку керівників шкіл та методичних служб.

У зміст методичної роботи входить також вивчення та запровадження нетрадиційних уроків та методів навчання на уроці.

На жаль, практично зникла тенденція на проведення ділових ігор на роботі, педагогічна доцільність та ефективність яких доведена педагогічною практикою.

Так, Е.Ковалевич (у статті "Вирішуємо проблеми людства") розглядає методичні можливості ділових ігор (2).

На матеріалі навчального предмета "Географія" (тема: "Глобальні проблеми людства" — X клас) вона пропонує шлях розвитку інтересу до навчальної діяльності. Учитель-методист підкреслює, що підготовку до такого уроку необхідно починати за 3-4 тижні. Учні, виконуючи різні ролі (експерта, кореспондентів різних газет та журналів, фотокореспондентів, ведучих, перекладачів), дістають різні завдання. Експерти готують різні

довіді з глобальних проблем людства (проблеми миру, світового океану, демографічні та екологічні проблеми і таке ін.) Викладач пропонує кожному "експерту" певну проблему (всіх біля восьми).

Мають свої завдання "журналісти" та кореспонденти, які старанно розробляють свої запитання.

Подібна ділова гра потребує досить широкої наочності (карти світу, діапозитиви, фрагменти кінострічок, "стіл" для експертів, тощо). Розглядаються досить серйозні і цікаві для всіх учнів проблеми. Доцільна для запозичення робота учнів з підготовленими питаннями. Особливо міркування учнів щодо: до якої групи глобальних проблем відноситься питання, яке розглядається на уроці?

Роль ведучого викладач залишає за собою і уважно спостерігає за ходом гри, її змістом.

Не менш цікавими є пошуки учнями шляхів вирішення глобальних проблем, учитель рекомендує в методіку проведення ділової гри включати (при її закінченні) дискусію з тих проблем, які учні віднесли до найбільш гострих. Проте, педагогу необхідно сприяти формуванню в учнів власної точки зору на глобальні проблеми людства.

Не знижується гострота такої методологічної проблеми, як надання методичної роботи молодим педагогам.

Цікаво, з нашої точки зору, розглядає цю проблему І.Федотенко. Він відмічає: "І все ж, щоб там не говорили про кризу освіти, кожний рік приходить до школи "нове вчительське покоління..." (4, с.18).

Дослідник задає питання: як почувають себе молоді вчителі у сучасній школі, де не вирішено багато проблем?

Особиста адаптація молодих спеціалістів, безумовно, залежить від того, наскільки своєчасно їм надається методична допомога.

Анкетування молодих спеціалістів зі стажем один рік показало, що 69 % з опитуваних стикаються з певними труднощами і, насамперед, при проведенні уроків за новими технологіями.

У наставників молодих викладачів цей показник складає 39% (4, с.19).

Інша причина — високе навчальне навантаження (до 25 годин в тиждень), що не залишає часу для педагогічної самоосвіти. Важкі соціально-економічні умови примушують учителів шукати побічну заробітну плату (репетиторство), займатися комерційною діяльністю. Дослідник підкреслює: "Але постійне перевантаження, перевтома, зміни соціального статусу все ж стали для багатьох випускників серйозним іспитом. Не завжди вдається знайти правильний стиль спілкування з колегами і учнями, уникати конфліктів, непорозумінь" (4, с.20).

Саме тому знову піднімається питання “наставника”. Директори (88 %) впевнені, що це необхідна робота.

Сучасна школа характеризується іншим мікрокліматом: незалежність, свобода вибору, можливість власної творчості, право на пошук і сумніви.

Значна частина вчителів вважають, що для підвищення педагогічної кваліфікації потребують не стільки наставника, скільки необхідної для роботи методичної, психологічної, управлінської та іншої інформації. Тобто, проблема наставників залишається не вирішеною.

Деякі директори шкіл дійшли висновку, що педагогам необхідна “адресна допомога”.

Досвідчені педагоги досить часто вважають, що найбільші складності у молодих спеціалістів пов'язані з питаннями дисципліни учнів на уроці, розробки методичних аспектів уроків, оформлення шкільної документації, організації спілкування з учнями та їх батьками.

Проте, І.Федотенко робить висновок: “ на початковому етапі “входження в професію” цілком необхідний успіх” (4, с.4-24).

Разом з тим, зміст методичної роботи ускладнюється, оскільки з'явилися нові типи шкіл.

В.С.Пікельна у статті “Нова модель управління школою” відмічає, що методична робота є однією з важливих підсистем школи.

Сучасна методична робота має бути тісно пов'язана з принципами перебудови школи, йдеться про: гуманізацію та гуманітаризацію освіти, відродження національної культури в Україні, диференціацію та інтеграцію в освіті і навчанні, орієнтацію на кращі зразки в освіті і тому подібне.

Недосконала в сучасних школах система управління, яка залежить, насамперед, від типу закладу, його специфіки створення шкільних центрів (студій, кафедр) у загальноосвітній школі також потребує нових підходів до організаційних форм методичної роботи.

Методична робота була і залишається однією з найважливіших ланок навчально-виховного процесу. Тому, незважаючи на соціальні складності, увага до неї управлінського “штабу” не має права знижуватись.

Положення про безпосередню залежність результатів навчально-виховного процесу від майстерності викладачів ні в кого не викликає сумніву, але педагогічна майстерність також аксіоматично залежить від стану методичної роботи у будь-якому навчальному закладі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дудко В.П., Журемська Л.М. Розвиток індивідуальності майбутнього вчителя // Пива знань, 1996. — № 3. — С.33-37.

2. Ковалевич Е. Вирішуємо проблеми людства // Рідна школа, 1997. — № 9. — С.55-56.

3. Пікельна В.С. Нова модель управління школою // Рідна школа, 1992. — № 11-12. — С.80-82.

4. Федотенко Н. Молодой учитель и его старшие коллеги.

5. Шакуров Р.Х. Социально-психологические основы управления. — М.: Просвещение, 1990. — 207 с.

А.С. ЧУМАК

ВПЛИВ ХУДОЖНЬОЇ РУЧНОЇ ПРАЦІ НА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ШКОЛЯРІВ

Організація художньої ручної праці в загальноосвітній школі, на жаль, довгі роки мала досить обмежене застосування. Проте досить відомі психологи (В.М.Бехтерєв, Л.С.Виготський, Г.С.Костюк, С.Л.Рубінштейн та інші) стверджують, що художня ручна праця — це діяльність, мета якої створення матеріальних духовних цінностей образотворчими, конструктивними і декоративними засобами. Ручна праця в значній мірі відповідає потребам і можливостям дітей. В процесі її організації враховується зв'язок сфер художнього мислення і форм художньої діяльності. Саме ручна художня праця (при створенні певних педагогічних умов) сприяє успішному розвитку творчих здібностей. Але творчі здібності розвиваються на фундаменті розвинутих загальних здібностей і спеціальних (образотворчих, художніх та ін.).

За ствердженням С.Л.Рубінштейна, здібності в процесі навчання не тільки формуються, але й виявляються. Розглядаючи працю винахідника, він наголошував, що будь-яка винахідницька робота — це інтелектуальна діяльність, але і творча робота винахідника пов'язана з ручною працею. Зв'язок ручної праці школяра з його інтелектуальним розвитком також аксіоматичний, оскільки користуючись одним інструментом, він готує себе до володіння іншим. Але розвиток інтелекту може проходити тільки в процесі праці. За визначенням С.Л.Рубінштейна, творчою є всяка діяльність, що створює нове, оригінальне. Розглядаючи мистецтво, він звертає увагу на те, що сприймання світу не тільки відображається в процесі художньої діяльності, але й в процесі інтелектуальної діяльності, зокрема, в ході уявлень людини (6). Уява досить тісно пов'язана з творчою діяльністю і фантазією людини.

© Чумак А.С., 1997